

Maarten Duijvendak

Sporen van Joods leven

Ontrechting en rechtsherstel
in Kampen en IJsselmuiden tijdens en na
de Tweede Wereldoorlog

KAPPEL

BOYBONS CAKE DROPS

WELKOM TOEGANG 2018

INHOUD

<i>Woord vooraf</i>	6	6 De adressen en hun bewoners	69
1 Inleiding	9	<i>Administratieve sporen</i>	69
<i>Nieuw onderzoek</i>	11	<i>Beschrijving per adres</i>	75
2 Kampen en IJsselmuiden bij aanvang		<i>Afrondende opmerkingen</i>	131
van de oorlog	15	7 De gemeenten: Kampen en	
<i>De oorlog</i>	22	IJsselmuiden	137
3 Maatregelen tegen de Joden en de		<i>De rol van het gemeentebestuur</i>	138
Aanwijzingen van 1937	27	<i>De burgemeesters: Oldenhof, Quarles</i>	
<i>Ontrechting en uitsluiting</i>	31	<i>van Ufford en Van Engelen</i>	142
<i>Aanwijzingen voor het gemeente-</i>		<i>NSB'ers als burgemeester: Sandberg en</i>	
<i>bestuur</i>	34	<i>Roest van Limburg</i>	148
4 Van registratie tot deportatie	37	<i>De korpschefs: Van der Drift, De Bruijn</i>	
<i>Deportatie</i>	39	<i>en Boesveld</i>	151
5 Verordening tot verkoop	45	8 Conclusies en afsluiting	157
<i>Woningen en bedrijfspanden</i>	45	<i>Aanbevelingen</i>	160
<i>Landbouwgronden: een polder, hooiland</i>		<i>Noten</i>	163
<i>en een volkstuincomplex</i>	49	<i>Bijlage A. Overzicht van onroerend goed</i>	
<i>Het bezit van de Nederlands-Israëlitische</i>		<i>van Joodse eigenaren</i>	174
<i>Gemeente te Kampen</i>	57	<i>Bijlage B. De waarde van geld</i>	176
<i>'Vijandelijk vermogen'</i>	64	<i>Archieven en literatuur</i>	178
		<i>Gebruikte afkortingen</i>	189
		<i>Verantwoording en dankwoord</i>	191
		<i>Colofon en illustratieverantwoording</i>	192

De laatste voorzanger (chazan) in Kampen, Meijer Druiff

Perrin kwam eind 1940 met zijn resultaten en voorzichtige adviezen. Volgens hem was Kampen geografisch geïsoleerd geraakt en viel de sociaaleconomische schaduw van Zwolle steeds sterker over de stad. De centrumfunctie van Kampen voor omringende dorpen verminderde daardoor, met een krimpende middenstand tot gevolg. Het agrarisch belang in Kampen was groot. De pachtinkomsten uit de stadsboerderijen op het Kampereiland waren voor de gemeente een voorname bron van inkomsten, maar dit agrarisch potentieel werd onvoldoende benut. Perrin was voor vrij agrarisch ondernemerschap. Ook stelde hij vast dat het culturele klimaat in de stad minder 'vrijzinnig' en minder liberaal was geworden. De komst van de Theologische Universiteit speelde in dit proces een grote rol.¹⁵ Door deze combinatie was de stad, zo meende Perrin, minder aantrekkelijk voor investeerders en stedelijke nieuwkomers, en vertrokken sinds 1900 meer mensen dan dat zich vestigden. Vooral jonge mannen en vrouwen tussen de 20 en 35 jaar zochten kansen elders. Een oriëntatie op de nieuwe polder ten westen van de stad beschouwde Perrin als een van de mogelijke verbeterpunten.¹⁶ Perrin presenteerde zijn onderzoek in de raadsvergadering van 30 juli 1941, de laatste bijeenkomst tijdens de oorlog. Op dat moment was er niet veel ruimte voor een publieke discussie. Een samenvatting verscheen in de krant en het rapport bleef als typoscript bewaard.¹⁷

Tot 1940 vormden Joden in Kampen in veel opzichten een doorsnee van de bevolking. Zij werden zoals anderen getroffen door de economische teruggang, vooral in de detailhandel. Er zijn diverse namen te noemen van Joodse inwoners die in de jaren voor de oorlog Kampen verlieten. In 1934 verkocht de Joodse manufacturier Jacob van Genderingen zijn woning en winkelpand aan de Oudestraat en vertrok naar Den Haag. Zijn familie was meerdere generaties in Kampen gevestigd geweest. In 1939 verhuisde de Joodse ondernemer Charles Ph. Kooperberg, handelaar in tapijten, van Kampen naar Overveen. Kooperberg nam zijn handel mee, maar zijn onroerend goed in Kampen verhuurde hij. De Joodse godsdienstleraar en voorzanger (chazan) Meijer Druijff, die als 27-jarige in 1935 te Kampen was begonnen, vertrok in maart 1940 met zijn jonge gezin naar Den Haag. Daar werd hij directeur van een Israëlitische zorginstelling. Hij kreeg in Kampen geen opvolger. Uiteraard verhuisden op diverse momenten veel jongeren voor hun opleiding of het begin van hun werkzame leven naar één van de grotere steden. Zo vertrokken in 1937 en 1938 de twee zonen uit het gezin Rudelsheim-Blitz naar Amsterdam voor hun opleiding. De oudste zoon uit het gezin Boektje-Cohen verhuisde een jaar later naar Amsterdam om daar te studeren. Zijn zuster, Saartje Betje, werkte vanaf juli 1939 als verkoopster in Amsterdam, maar keerde eind 1941 naar Kampen terug.¹⁸

Een gemeentelijke herindeling had IJsselmuiden per 1 januari 1937 verenigd met de kleinere gemeenten Grafhorst, Kamperveen, Wilsum plus Zalk en Veecaten. Deze combinatie telde in 1940 ruim 6.200 inwoners. Deze gemeenten waren overwegend agrarisch. Veehou-

Loe de Jong citeert een ooggetuige van het gebeuren in Kampen. Wolter van der Kamp schreef:

*'Op het station was vanmorgen een gedeelte van het perron door de politie afgezet. En eenzaam - afgezonderd als misdadigers - waren daar vrijwel al onze Joodse stadgenoten bijeen. Mannen, vrouwen en kinderen. Uit hun huizen gesleurd, van geld en goed beroofd, staan ze daar met rugzakken en koffers en dekenrollen in de grauwe morgen. Het is stiller langs de trein dan anders. Het eindeloos-trieste gezicht doet ons zwijgen.'*⁶³

De Kamper journalist Willem Hidma publiceerde in november 1947 een terugblik in de plaatselijke krant. Hij beschreef de voorafgaande avond in de Buitensociëteit, waarbij hij en zijn vrouw 'de enige burgers waren die bij het deporteren van deze armen mensen tegenwoordig zijn geweest.' Zij hielpen de bevriende gezinnen Boektje pakken.

'De voortdurende beperkingen van de zijde der bezetters had een zekere gelatenheid over de Joden gebracht. Beknot waren zij in hun vrijheid; beknot waren zij in hun zakenleven. Telkens hadden zij de deportatie voor ogen en hadden zij niet de moed onder te duiken. Ik wist het, zij waren bang anderen overlast aan te doen.'

Hij beschreef dat er nog kansen waren geweest om weg te komen, maar zij wilden geen risico nemen voor zichzelf en voor anderen. De jongeren wilde de ouderen niet achterlaten. Er was een zeker optimisme. 'Zij spraken over terugkomen en dat er dan feest zou zijn.'⁶⁴

Ester Goudsmid-Stibbe, bij wie nog onderzoek liep naar het aantal Joodse grootouders aan moederzijde, kreeg de gelegenheid om uit de Buitensociëteit naar huis terug te gaan. Nog wat later werden de herinneringen van de evangeliste juffrouw Hendriks op papier gezet. Zij beschreef de vroege ochtend van 18 november. Ze had gehoord van de op handen zijnde deportatie en bezocht de groep in de Buitensociëteit waar ze met elkaar de nacht hadden doorgebracht. Juffrouw Hendriks nam enkele flesjes eau-de-cologne en wat christelijke lectuur voor hen mee. Het was druk rondom het station, waar de straat was afgezet.

*'Bij de IJsselbrug stond het zwart van de mensen. (...) Wat ik binnen zag, zal ik nooit vergeten: wanhopig snikkende mensen. Jong en oud, heen en weer lopende in grote angst. Ik zag een tafereel dat in de Bijbel beschreven staat. (...) Er was een jong en edel meisje bij, dat men had willen redden, maar zij wilde haar lieve oude moeder niet in de steek laten. Ik gaf ze wat ik bij mij had, hetgeen ze wel aannamen met de woorden: 'Och juffrouw, dat helpt ons niet, dat helpt ons niet. (...) Heel velen van de omstanders konden hun tranen niet bedwingen, er was rouw.'*⁶⁵

Op 18 november werden twintig joden uit Kampen weggevoerd. Er bleef nog een aantal als Jood geregistreerde burgers achter. Dat waren enkele gemengd gehuwden en vier ouderen waarvan politie en artsen vonden dat ze te ziek en te zwak waren om naar Westerbork te vervoeren. Desondanks werden ook deze vier, een half jaar later, op 10 april 1943 met een ambulance naar Westerbork gebracht. De overige Joodse inwoners van Kampen doken onder en bleven zoveel mogelijk buiten beeld.

De transporten waren voorbereid. Op 30 oktober 1942 ontvingen de burgemeester en commissaris van politie nog precieze instructies over de 'arrestatie, transport en voorgeleiding van joden, gijzelaars en andere personen.' De Duitse autoriteiten eisten volstrekte gehoorzaamheid van de lokale instanties. Agenten van de gemeentepolitie die zich op die dag ziek meldden of anderszins medewerking weigerden wisten wat hen te wachten stond.⁶⁶ Er was in Kampen één politieman die weigerde aan het transport van 18 november mee te werken. Dat was hoofdagent Pieter Kapenga. Hij werd geschorst en niet veel later naar Vught en Dachau overgebracht.

In eerdere maanden hadden verschillende agenten zich reeds laten overplaatsen naar andere gemeentelijke diensten. In 1943 weigerde nog een aantal van hen mee te werken

*Juffrouw Zwerina Adriana Hendriks veertig jaar
evangeliste in 1965*

met de Duitse *Sicherheitsdienst* bij arrestaties. Wegens werkweigering werden zij geschorst en naar Vught gebracht. Anderen meldden zich ziek en doken onder. Een naoorlogse terugblik van het gemeentebeestuur meldt de schorsing van agent K. de Geus, wegens zijn anti-Duitse houding, en de arrestaties wegens werkweigering van de agenten P. Stavast, J. Gunnik, Th. de Boer, C. Jansen, H.W. Verheijen, J.H. Jansen, K. Marra en A. Bokking. De agenten H. Brunt, M. Wielinga, R. Wind, J.A. van Apeldoorn en C.A. de Jong werden op eigen verzoek overgeplaatst naar andere diensten. Later volgden nog een paar ziekmeldingen. Het heeft het korps ingrijpend veranderd, te meer omdat veel van de nieuwe agenten uit de NSB voortkwamen.⁶⁷

Gedurende de oorlog bleef dit pand onveranderd. In 1949 verkocht de Joodse Gemeente te Zwolle, als rechtsopvolger, het 'huis en erf' aan het gemeentebestuur van Kampen. De gemeente wijzigde vier jaar later de oppervlakte van het perceel. De straat werd op deze plek 5 centiare breder ten koste van het erf. In 1961 kocht de N.V. Koninklijke Kamper Emaillefabriek het pand van de gemeente. De laatste bewoner verliet toen het bovenhuis. Twaalf jaar later verkocht dit bedrijf het geheel aan de eigenaar van het buurpand, die beide panden liet verbouwen tot een woonhuis met garage.¹⁰⁹

De oude begraafplaats

De oude Joodse begraafplaats was gelegen in het voormalige Bovenkwartier in het bolwerk bij de Venepoort. Deze begraafplaats werd voor het laatst omstreeks 1830 gebruikt. In 1832 omvatte het terrein 9,02 are.¹¹⁰ In de daaropvolgende jaren waren er tal van sloop- en bouwactiviteiten in dit gebied. In 1843 werden oudere graven, die ten westen van het aangegeven terrein lagen, overgebracht naar de begraafplaats. De vervallen begraafplaats werd opnieuw gemeten in 1886. De omvang van het perceel werd nu gesteld op 8,65 are. Het veld

De Synagoge met de garagedeuren, omstreeks 1970

werd in het noorden door een greppel afgescheiden van een tuinderij. In het oosten vormde een heg de grens met de daar gelegen tuin. In het zuiden en westen liep een wandelpad over de voormalige bolwerken.

Er waren volgens een kadastrale hulpkaart uit 1889 in elk geval twee centrale zerken.¹¹¹ In dat jaar werd het perceel opnieuw gemeten na verkoop aan de gemeente van 4 centiare in het zuiden van het terrein ten behoeve van een stoep langs het wandelpad, dat niet veel later werd bestraat. Nu werd de oppervlakte bepaald op 8,10 are. Langs de Ebbingestraat stond in deze tijd een ijzeren hek. De afscheiding in het noorden was volgens aantekening op de veldwerkkaart onzichtbaar. In 1936 werd deze scheidslijn met de bloemisterij van H.J. Brinkman opnieuw vastgesteld. Op 11 september 1936 waren de heren Brinkman en Boektje

aanwezig om de grens te bepalen. Boektje was daar als bestuurslid van de Joodse Gemeente, zo noteerde de landmeter. De oppervlakte was bij deze gelegenheid nog steeds 8,10 are.¹¹²

De NGV nam de begraafplaats in beheer en bood het te koop aan als 'Ebbingestraat onge-nummerd'. In maart 1944 kocht de buurman, de bloemenkweker Brinkman, de voormalige Joodse begraafplaats voor 1.600 gulden.¹¹³ Brinkman voegde het perceel aan zijn tuin toe, waardoor de vrijstelling van grondbelasting verviel. Die was immers verleend aan het kerkhof als onroerend goed met religieus gebruik. Vanaf dit moment had de grond als tuinderij economische betekenis. Na de oorlog werden de bezittingen van Brinkman wegens zijn rol in de oorlog door het NBI beheerd. Vijf jaar later volgde rechts-herstel. Tussen Brinkman, het NBI en de Joodse Gemeente te Zwolle werd een minnelijke regeling getroffen. Deze procedure was in overleg voorbereid en de conceptovereenkomst werd

Deel van de kadastrale veldwerkkaart met vaststelling noordelijke perceelgrens in aanwezigheid van Boektje en Brinkman

Het bedrijf van Van Boele was onder beheer gesteld om het te liquideren en het bezit te gelde te maken. In juli 1943 meldde R. Becker de *Gruppensachbearbeiter* namens de *Omnia* dat de zaak zou worden opgeheven. Negen maanden later schreef deze *Verwalter* aan de Kamer van Koophandel dat de zaak was geliquideerd.¹⁷⁹ Het verslag van maart 1944 geeft weinig informatie over het bedrijf.¹⁸⁰ Na de sluiting in het najaar van 1941 waren de voorraden en materialen verkocht aan de textielhandel Reijssen in Enschede. In het pand aan de Broederweg stonden nog een 4 meter lange snijtafel voor textiel, een paar strijkijzers, meethaken en een weegschaal. De waarde van het bedrijfsinventaris werd op 53 gulden getaxeerd. Na aftrek van kosten werd f 33,50 op de LIRO-bankrekening van M. van Boele-Vermeulen gestort, zo meldt het verslag.

Het *Omnia*-dossier bevatte verder een verklaring van de echtgenote aan de politiemann C. van Klaveren te Kampen. Op 10 november 1943 vertelde zij dat de zaak sinds november 1941 was gesloten en haar man in augustus van dat jaar naar het genoemde werkkamp was gebracht. Zij had geen bemoeienis met het bedrijf en had van haar man niets meer vernomen. Formeel werd het overlijden van Ruben van Boele pas op 14-12-1951 in de burgerlijke stand ingeschreven. Via het Rode Kruis zal de weduwe al in 1948 zekerheid van zijn overlijden hebben gekregen.

Het echtpaar bij hun huwelijk op 17 november 1927

Cellebroedersweg 20 omstreeks 1939

beroep op een uitkering voor oorlogsslachtoffers waarvan de administratie via de gemeentelijke sociale dienst liep.¹⁸¹

Cellebroedersweg 20, de familie Scheuermann-Wertwijn

De in Nederlands-Indië geboren Albert Karel Scheuermann huurde een woning aan de Cellebroedersweg 20. Hij was in januari 1940 vanuit Den Haag met zijn vrouw Elisabeth Wertwijn en hun driejarige dochter Nancy Lily in Kampen komen wonen. Scheuermann was als kapitein in de infanterie in 1932 te Den Haag gehuwd. Dochter Nancy werd in 1937 aan de Emmastraat 6 te Kampen geboren, waar ze vier jaar woonden.

De familie verhuisde regelmatig. Mogelijk had dit eerst te maken met het feit dat hij als officier niet alleen te Kampen was gelegerd en later met zijn status als 'krijgsgevangene', die in de marge van een van de registratielijsten van Joden werd aangetekend. In 1941 verhuisden het gezin naar Tiel. Een paar maanden later kwamen ze weer terug en vestigden zich aan de 3e Ebbingestraat 36.

fels, stoelen, een krantenstandaard, een pathéfoonkast (soort grammofoonplaten-speler), een polshorloge, 15 schilderijtjes, een wijnkaraf en een uitgebreide hoeveelheid artikelen voor persoonlijke verzorging. Er staan geen kandelaars op de lijst.¹⁸⁶

Rond dit huis aan de Galléstraat speelde eind 1942 een merkwaardige affaire. De burgemeester van Kampen ontving op 2 november een melding van de Duitse *Referent für soziale Fragen van de Beauftragte für die Provinz Overijssel* Hees, dat een Nederlander uit Kampen bij hem gevraagd had om de woning aan de Galléstraat te huren, nu de Joden zijn '*verschwunden und das Haus wahrscheinlich von Ihnen versiegelt*'. Roest van Limburg, op dat moment de waarnemend burgemeester, antwoordde twee dagen later dat hij zich omtrent deze woning reeds op 22 oktober in verbinding had gesteld met de *Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg* te Amsterdam omdat deze woning niet meer bewoond werd. De *Einsatzstab* had aangekondigd dat de woning '*im Zuge der Gesamtplanung geräumt werden wird*'.¹⁸⁷ De meubels en verdere inboedel van nummer 18 waren weggehaald door de politie en tijdelijk opgeslagen in het magazijn van Plantage 4.

De woning aan de Galléstraat was modern, lag in de nieuwe wijk plan-Zuid en was gewild. Het pand was eigendom van Evert Fikse, een grote huisbaas. Hij verhuurde wel dertig panden in Kampen, alleen al in deze straat drie. Fikse wilde het huis per direct verhuren aan een zekere Jacob van Putten. De politie van Kampen verhinderde dit.¹⁸⁸ Het was immers niet meer aan de huiseigenaar om woningen zomaar toe te wijzen. Op grond van de gemeentelijke woonverordening verleende de burgemeester woonvergunningen. Roest van Limburg gunde de woning aan een geëvacueerd echtpaar, de familie Reumers uit Den Haag. De heer en mevrouw Reumers waren de schoonouders van de lokaal zeer invloedrijke drankenhandelaar Jan Willem Siebrand. Die had vermoedelijk achter de schermen de woonvergunning voor dit pand geregeld. Inspecteur De Bruijn vroeg 25 november 1942 de *Beauftragte* om diens instemming.¹⁸⁹

Na de oorlog hield deze woningtoewijzing bij de rechter stand. Opmerkelijk wellicht, want de woonverordening van 25 juli 1942 bepaalde dat vestiging in de gemeente vergunningsplichtig was, maar nog niet dat toestemming van de burgemeester noodzakelijk was voor elke verhuizing binnen de gemeente. Die bepaling werd pas op 12 december aan de woonverordening in Kampen toegevoegd. Maar ook de huurbescherming was een belangrijk element in het woonrecht.¹⁹⁰

Gasthuisstraat 7, het gezin van de weduwe Klara Heimanna Goudsmid-Boektje

In dit huurhuis woonde de weduwe Klara Heimanna Goudsmid-Boektje. Ze kwam hier in oktober 1938 wonen, met haar twee zoontjes, Louis van vier en Jozef van twee jaar oud. Een half jaar eerder, toen haar man Simon Goudsmid overleed, huurden ze nog aan de Geer-

straat 44. Simon Goudsmid had een slagerij gehad aan de Voorstraat 120, ook een huurpand. Sinds zijn overlijden dreef de weduwe een textielwinkel aan de Gasthuisstraat. Boven de winkelruimte telde de woning vijf kamers.

Op de woningkaart staat dat Klara's oudere zus Sophia dat jaar bij haar introk. Sophia Boektje kwam toen van de Geerstraat 44. Hun vader, Jozef Boektje trok twee jaar later bij zijn dochters in, zo meldt dezelfde woningkaart. Volgens een aantekening op een van de registratielijsten die voor de bezetter op het stadhuis werden bijgehouden, trokken vader en zuster zonder toestemming bij Klara Goudsmid-Boektje in.¹⁹¹ Volgens de gemeentelijke woningkaarten verlieten zij allen op 25 juni 1943 de woning, met als aantekening V.O.W. Dit is een administratieve werkelijkheid. Reeds eerder volgens dezelfde woningkaart, werden de woningen in januari 1943 verhuurd aan nieuwe bewoners. De eigenaar van het pand, Jacob Snoeijer, woonde overigens in hetzelfde pand op nummer 7-1.

De formele uitschrijving van Klara H. Goudsmid-Boektje klopt niet met het feitelijke vertrek van haar, haar vader en de twee zonen. Zij werden 17 november naar de Buitensociëteit bij het station van Kampen gebracht en de dag daarop naar Westerbork vervoerd. Klara werd met haar twee zonen Jozef (inmiddels zes jaar oud) en Louis (toen acht jaar oud) op 27 november 1942 in Auschwitz vermoord, haar vader, de weduwnaar Jozef Boektje een week

Klara Heimanna Goudsmid-Boektje met Jozef en Louis

ouders naar Westerbork vroeg hij toestemming aan waarnemend burgemeester Roest van Limburg om wat spullen en kleding uit zijn ouderlijke huis te mogen halen. Hij veronderstelde deze binnenkort nodig te hebben, '... daar ik iedere dag mijn oproep kan verwachten in Duitsland te werk gesteld te worden.' Twee dagen later kreeg hij als antwoord 'dat zonder toestemming van de bevoegde instantie (...) geen goederen uit de verzegelde woning van uw ouders mogen worden gehaald.'²⁶⁸ Roest van Limburg wilde zichzelf hier blijkbaar niet als 'bevoegde instantie' beschouwen, ondanks zijn formele verantwoordelijkheid als (waarnemend) burgemeester voor de bezittingen van de Joodse inwoners die hij van de commissaris der provincie had gekregen. Volgens joodsmonument.nl dook Hartog Jacob Rudelsheim onder in Leiden maar werd daar verraden. Op 29 juni 1943 werd hij via Westerbork naar Sobibor vervoerd en bij aankomst vermoord.

In een brief van eind november 1942 aan de ANBO in Almelo, die het beheer claimde over Oudestraat 114, werd het pand getypeerd als 'een winkel niet geschikt voor bewoning'. De politie-inspecteur De Bruijn, schreef dat het in overleg met de *Beauftragte* zou worden ver-

huurd aan het arbeidsbureau voor de Noordoostpolder. 'Dit bureau moest een plaats in deze gemeente hebben om haar kantoor in te richten. (...) Een huurprijs was mijnerzijds nog niet vastgesteld', zo meldde hij.²⁶⁹ Blijkbaar stemde de ANBO hiermee in want niet veel later vestigde het arbeidsbureau zich in het pand. Hoe dit is verlopen blijft onduidelijk, want verdere correspondentie hierover ontbreekt in de gemeentelijke administratie.²⁷⁰ De rol van de inspecteur is echter opmerkelijk.

Dat de gemeente het arbeidsbureau graag wilde huisvesten, ligt voor de hand. De polder was in

De kledingwinkel en kleermakerij van Rudelsheim. Het bovenhuis staat te huur bij makelaar Vos

1940 drooggemalen en voor de ontginning waren veel arbeidskrachten nodig. De directie van de stichting die zou uitgroeien tot de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders was in 1941 naar Zwolle gekomen. De gemeente Kampen kreeg de bodemkundige dienst, die het huisvestte in panden op de hoek van de Vloeddijk en de Molenstraat. Het arbeidsbureau betekende een verdere uitbreiding van de werkgelegenheid en een sterkere oriëntatie op het nieuwe land. Het was geheel in lijn met de aanbevelingen van Perrin.

De accountant van het bedrijf van Rudelsheim, J.M. Neven, meldde in oktober 1945 dat hij het pand na de deportatie van de familie ter verhuur had overgedragen aan een 'verhuurkantoor alhier' dat het had verhuurd aan de boekdrukker W.C. de Jong. Het betreffende kantoor was dat van makelaar G.J. Vos, zo blijkt uit de verdere correspondentie in het NBI-dossier. Vos verhuurde in elk geval het gedeelte aan de Hofstraat aan De Jong. Een andere naam of huurder werd niet vermeld.²⁷¹ De woordkeus van de accountant duidt er op dat hij geen directe bemoeienis had met de vestiging van het arbeidsbureau.

De inboedel van de woning werd geïnventariseerd en op 27 november 1942 weggehaald.²⁷² De inventarislijst omvat 2 pagina's met circa 280 artikelen en is zoals de meeste lijsten niet gedateerd of ondertekend. Er waren veel stoelen, 8 bedden, diverse tafels, servie-

zen, vazen, een elektrisch strijkijzer, 25 schilderijtjes, 42 wijnglazen en allerlei kledingstukken. Er waren ook bijzondere zaken, zoals speelgoed, schaakstukken, een bridgedoos, voetbalschoenen, een piano, 2 violen, strijkstokken, 3 vioolkisten, een microscoop, een atlas, een luidspreker, boeken, 3 gebedsriemen en 1 'kaarsenkandelaar'. Er is nog een tweede inventarislijst bewaard gebleven van goederen voor gebruik door het arbeidsbureau dat zich aan de Oudestraat vestigde. Deze lijst bevat 49 artikelen met onder meer een brandkast, 2 toonbanken, stoelen, lampen, kachels, kopjes en schoteltjes en diverse vloerk-

Margaretha Blitz en Hartog Simon Rudelsheim met hun zonen Simon Hartog en Hartog Jacob

Colofon

Uitgave

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com
i.s.m. Stadsarchief Kampen
info@stadsarchiefkampen.nl
www.stadsarchiefkampen.nl

Tekst

Maarten Duijvendak

Vormgeving

Cover: Victor de Leeuw
Binnenwerk: Tjeerd Dam

© 2024 WBOOKS Zwolle

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2024.

ISBN 978 94 625 8630 7

NUR 693

 WBOOKS

Illustratieverantwoording

Arolsen Archives, ITS Digital Archive, foto
pagina: 94, 103

Beeldbank Stadsarchief Amsterdam, foto
pagina: 32

Beeldbank Stadsarchief Kampen, foto
pagina: 20, 21, 23, 24, 28, 33, 38, 40-41, 43,
51, 60, 65, 66, 73, 111, 133, 134, 139, 140, 142,
154, 155

Collectie Jaap van Gelderen, foto pagina:
16, 75, 82, 86, 89, 91, 98, 99r, 104, 112, 114, 119,
124b, 161, 190

Collectie Frans Walkate Archief, foto pagina:
4, 58, 62, 67, 72, 74, 78, 80r, 81, 85, 87, 88,
92, 93, 97, 99l, 101, 105, 109, 115, 118, 122, 124,
125o, 127, 128, 130, 149

Collectie Joods Museum, foto pagina: 110
Kadaster archiefviewer, pagina: 46, 61

Nationaal Archief, foto pagina: 12-13, 53, 120
Remy Steller, kaartmateriaal op basis van
topografische kaarten uit 1902-1931 en
dienst Gemeentewerken: binnenzijde
omslag en pagina 54, 55

Remy Steller, foto pagina: 107

Website P.G. Valentijn, pagina: 80l

Foto voorzijde omslag: Venestraat 9, het
huis en slagerij van de familie Goudsmid
eind 1942, collectie Frans Walkate Archief